

Ключевые слова: тенева економіка, види теневої економіки, угроз, устойчивое развитие экономики, детенезация.

Annotation

The shadow economy processes as the menace to the sustainable development of the national economics were analyzed. Essences of concept, the main variety and principal reasons of the «shadow economy» were analyzed. The main direction of the exposure of the shadow economy as the one of the ways of guaranteeing the sustainable development was considered.

Key words: shadow economy, main variety of the shadow economy, menace, sustainable development, the exposure of the shadow economy.

УДК 338.1:338.2

**Якубіє В.М.,
д.е.н., доцент, професор кафедри обліку і аудиту,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»**

ЕКОНОМІЧНА СУТЬ І РОЛЬ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ В СТАНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Майбутній розвиток суспільства базується на концепції збалансованого розвитку, оскільки відокремлений розгляд економічних, соціальних, екологічних та інших проблем не дозволяє забезпечити очікуваний кінцевий результат – підвищення якості життя людей. Крім цього, часто виникають проблеми, які неможливо однозначно віднести до певної категорії, тобто вони є певним синтезом різних аспектів життєдіяльності суспільства. Тому саме збалансований розвиток окремих елементів відіграє важливу роль в процесі становлення економіки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях проблемам збалансованого розвитку присвячено праці вітчизняних вчених: В. Барановського, О. Бородіної, В. Геєця, А. Лісового, І. Прокопи, Г. Черевка, О. Шубравської. Серед зарубіжної наукової спільноти ці питання висвітлюють у працях такі вчені, як: Х. Боссел, Г. Дейлі, Р. Кейтс, Д. Мідоус, Т. Перріс та інші.

Проте, враховуючи відсутність системної концепції збалансованого розвитку для нашої країни, а також плюралізм у поглядах на розв'язання проблем незбалансованого розвитку, очевидно є потреба в поглибленні наукових досліджень з проблематики забезпечення збалансованого розвитку.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз наукових підходів до тлумачення поняття «збалансований розвиток» та розкриття його змісту в контексті розробки стратегічних напрямів розвитку економіки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впродовж останніх років закордоном та в Україні набуває активного розвитку концепція збалансованого розвитку. У цьому аспекті важливими є дослідження економічної сутності категорії «збалансований розвиток», оскільки різні наукові школи та вчені мають своє специфічне бачення стосовно цього питання. При цьому, розробляючи концептуальні засади забезпечення збалансованого розвитку, необхідно точно визначити сутнісні характеристики, межі та внутрішнє наповнення основних категорій.

Термін «баланс» походить з французької і тлумачиться як «система операцій взаємопов'язаних показників, які характеризують співвідношення чи рівновагу в явищах або процесах, що періодично змінюються; найбільш узагальнена система науково обґрунтованих економічних показників, що відображають масштаби і темпи господарської діяльності, а також основні пропорції розвитку народного господарства» [1, с. 61].

У науковій сфері категорія «збалансований розвиток» поширилась з Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) та Всесвітнього саміту із збалансованого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.). По своїй сутності на зазначених зібраннях поняття «збалансований розвиток» ототожнювалось з стійким та сталим розвитком, що перекладались з англійського відповідника «sustainable development».

За визначенням Комісії ООН, сталий розвиток – це «загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі» [2].

Вагомий внесок у розвиток теорії сталого розвитку здійснив Дейлі Герман, який у монографії «Поза зростанням: економічна теорія сталого розвитку» (англ. «Beyond Growth. The Economics of Sustainable

Development») обґрунтував інноваційний підхід до налагодження сталого розвитку суспільства. Дейлі Герман під поняттям «сталий розвиток» розумів гармонійний, збалансований, безконфліктний прогрес всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих країн нашої планети за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли в процесі неухильного інноваційного інтенсивного (а не екстенсивного) економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і цілих народів чи груп населення, у тому числі за етнічними, расовими чи статевими ознаками [3, с. 22-26]. Тобто автор інноваційної економічної теорії сталого розвитку ототожнює поняття «сталий розвиток» та «збалансований розвиток».

Подібне змістове навантаження має поняття збалансованого розвитку у Концепції збалансованого (сталого) розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року [4], де він розглядається як складний процес, спрямований на покращання екологічної ситуації.

З погляду збалансованості й гармонізації певних складових, визначає сталий розвиток В. Фостолович – як «процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умов збереження і поетапного відновлення природного середовища, створення можливостей для рівноваги між його потенціалами і потребами людей усіх поколінь» [5].

Т. Гардашук у статті «Концепція збалансованого (сталого) розвитку та принцип справедливості» зазначає, що аби розвиток був збалансованим він має «враховувати соціальні, економічні й екологічні (природні) чинники» [6], тобто виділяє триаду основних факторів збалансованого розвитку.

На необхідності налагодження врівноваженого сільського розвитку із ефективно діючим сільським господарством та аграрними підприємствами наголошують О. Бородіна та І. Прокопа [7, с. 61-64], визначаючи їх як актуальні проблеми в процесі глобалізації економіки.

Важливий внесок у вирішення проблеми зрівноваженого розвитку сільських територій зробив Г. Черевко, зокрема шляхом обґрунтування науково-методологічних засад та концептуальних основ зрівноваженого розвитку сільських регіонів, визначення напрямів і умов реалізації зрівноваженого розвитку сільських територій [8, с. 71-74].

Проблему налагодження збалансованого розвитку сільських територій та суб'єктів господарювання у них, в аспекті дослідження впливу глобальних процесів розглядає Ю. Губені [9, с. 38-43].

А. Стельмащук, розглядаючи проблему збалансованого розвитку аграрних підприємств, обґрунтував механізм сталого розвитку, що включає господарський та економічний механізми, які, в свою чергу, складаються із сукупності методів і засобів досягнення поставленої мети [10, с. 57-59].

О. Шубравська, досліджуючи проблему збалансованого розвитку агропродовольчої системи України, особливої уваги надає регіональним аспектам і передумовам в процесі налагодження сталого економічного розвитку суб'єктів господарювання [11, с. 69-72].

Узагальнюючи вищенаведені визначення, очевидними є такі висновки:

1) у науці та практиці термін «збалансований розвиток» часто розглядається як синонім до понять: «сталий», «стійкий», «зрівноважений»;

2) сутність категорії «збалансований розвиток».

Водночас, слід зазначити, що поняття «сталий розвиток» є внутрішньо суперечливим, оскільки слово «сталий» означає «незмінний, постійний», а «розвиток» – рух вперед. Стосовно інших пропонувані синонімів до поняття «збалансований розвиток», вважаємо, що кожне словосполучення за змістом є відмінним від інших.

Категорія «збалансований розвиток» не має близьких синонімів, оскільки вона набагато ширша у змістовому наповненні, ніж дефініції «системний», «комплексний», «сталий», які у науці часто ототожнюють із «збалансований». Останній є складнішим поняттям, відмінним від комплексного розвитку, який включає набір певних компонентів (напрямів) та системного становлення, що охоплює сукупність елементів (комплекс) та зв'язки і взаємозв'язки між ними (систему). Категорію «збалансований» розуміємо як таку, що передбачає сукупність складових компонентів, зв'язки і взаємозв'язки між ними, які є взаєморівноважені або раціонально співвідносні між собою. Така взаєморівновага та взаємовибаланс у розвитку передбачає кількісне оптимальне співвідношення окремих складових одне з одним у єдиному цілому, з врахуванням системи зв'язків, що дозволяють досягти найвище можливого результату. Тобто «збалансований розвиток» певною мірою можна визначити як системний, що має оптимально співвідносні (врівноважені) між собою складові і зв'язки.

Саме розуміння під збалансованим розвитком забезпечення оптимального співвідношення між окремими складовими розвитку, а не рівноваги між ними, відрізняє пропоновану нами дефініцію від поняття «зрівноважений розвиток».

Це підтверджується порівнянням аналізованих понять із англійськими аналогами, а саме: «сталий розвиток» перекладається від «sustainable development», «збалансований розвиток» – від «balanced development», а «зрівноважений розвиток» – від «well-balanced development».

Таким чином, поняття «зрівноважений розвиток» означає рівновагу (добре збалансований розвиток), тоді як «збалансований розвиток» означає збалансованість, тобто оптимальне співвідношення між складовими.

Висновки з проведеного дослідження. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується багатьма проблемами соціального, екологічного, економічного та інших аспектів. З кожним роком збільшується кількість загальнопланетарних проблем, що загрожують існуванню людства. Тому питання розробки стратегічних концептуальних напрямів збалансованого розвитку суспільства потребують нагального вирішення.

У такому процесі важливу роль відіграє розробка стратегії збалансованого розвитку, яка передбачає системний план дій, пов'язаних з налагодженням оптимальної взаємодії між економічними, соціальними, організаційними, інноваційно-технологічними та екологічними чинниками життєдіяльності людства та розвитку країни. При цьому збалансований розвиток слід розглядати як складну дефініцію, що системно охоплює ключові взаємопов'язані компоненти загального процесу гармонійного становлення соціуму, довкілля та економіки держави.

Бібліографічний список

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / [редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
2. Концепт стійкого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток.
3. Herman E. Daly Beyond Growth. Economic Theory of Sustainable Development / Daly E. Herman. – Boston : Beacon press, 1994. – 264 p.
4. Концепція збалансованого (сталого) розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року, затверджена Наказом Міністерства аграрної політики України від 20.08.2003 р. № 280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
5. Фастолович В. А. Екологічні інновації – основа збалансованого розвитку суспільства / В. А. Фастолович [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://magazine.fao.org.ua/content/view/815/35>.
6. Гардашук Т. В. Концепція збалансованого (сталого) розвитку та принцип справедливості / Т. В. Гардашук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://clubofrome.org.ua/corweb/Publication/15>.
7. Бородіна О. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення / О. Бородіна, І. Прокопа // Економіка України. – 2009. – № 5. – С. 59-64.
8. Черевко Г. В. Науково-методологічні засади зрівноваженого розвитку сільських територій / Г. В. Черевко, І. В. Сембай // Аграрна економіка : [науковий журнал Львівського НАУ]. – 2008. – № 1-2. – Т.1. – С. 70-74.
9. Сватош М. Вплив глобальних процесів на стійкий розвиток сільського господарства / М. Сватош, Ю. Губені // Аграрна економіка : [науковий журнал Львівського НАУ]. – 2008. – № 1-2. – Т.1. – С. 38-43.
10. Стельмащук А. М. Економічний механізм сталого розвитку галузі тваринництва в сільськогосподарських підприємствах / А. М. Стельмащук // Інноваційна економіка : [всеукр. наук.-вир. журнал]. – 2010. – № 4. – С. 57–60.
11. Шубравська О. Регіональний аспект сталого економічного розвитку агропродовольчої системи України / О. Шубравська // Економіка України. – 2009. – № 5. – С. 68-73.

Анотація

У статті досліджено наукові підходи до тлумачення сутності поняття «збалансований розвиток». Проаналізовано подібні за змістом категорії. Обґрунтовано власне визначення поняття «збалансований розвиток». Висвітлено роль забезпечення збалансованого розвитку у становленні економіки держави.

Ключові слова: збалансований розвиток, сталий розвиток, зрівноважений розвиток, економіка держави, сільський розвиток.

Аннотация

В статье исследованы научные подходы к толкованию сущности понятия «сбалансированное развитие». Проанализированы сходные по смыслу категории. Обосновано собственное определение понятия «сбалансированное развитие». Освещены роль обеспечения сбалансированного развития в становлении экономики страны.

Ключевые слова: сбалансированное развитие, устойчивое развитие, уравновешенное развитие, экономика государства, сельское развитие.

Annotation

This article explores scientific approaches to the interpretation of the notion «balanced development». Analyzed similar in content categories. Grounded in fact the definition of «balanced development». The role of sustainable development in the establishment of the state economy is reflected.

Key words: balanced development, sustainable development, well-balanced development, the economy of the state, rural development.